

характеристикою особистості як системи, що відчуває потребу в зміні системи в цілому чи характері функціонування даної системи [4]. На думку дослідника, ядром творчого потенціалу особистості виступає духовність у силу того, що вона ґрунтується на домінуванні певної системи духовних цінностей і відображає світосприймання особистості. С. Олійник визначає музично-творчий потенціал як якість особистості майбутнього вчителя, що передбачає його ймовірну здатність до музично-творчої діяльності. Музично-творчий потенціал є найвищим вираженням музикальності фахівця і виступає головною ознакою його професіоналізму. Структурно він об'єднує інтелектуально-пізнавальний, емоційно-почуттєвий та інтенційний компоненти. Динаміка функціонування феномену визначається дієздатністю його структурних складових [6, с. 7]. Неабияке значення для педагогічної інтерпретації поняття духовного потенціалу мають розробки проблеми морального та естетичного виховання засобами мистецтва, здійснені у дисертаційних дослідженнях (Л. Ващенко, С. Горбенко, А. Ракітянська), які стверджують, що саморозвиток особистості відбувається у єдності морального і естетичного, і розгортається в системі відношень людини – людина, людина – світ. На думку О. Олексюка, в духовному потенціалі особистості концентруються людські якості, здібності та можливості, які задають духовний вимір людському існуванню, актуалізують духовні сутнісні сили під час цілеспрямованої діяльності [5, с. 53].

Отже, аналіз педагогічної літератури дає можливість зробити ряд висновків: духовний потенціал – складна інтегрована властивість особистості, яка акумулює у собі міру та норму засвоєних цінностей і виражається в здатності до інтелектуального, творчого, етичного, естетичного, фізичного розвитку; розкриття духовних потенцій особистості (пам'ять, мислення, інтелект, емоції, потреби, інтереси, здібності, сприймання) стимулює бажання долучитися до культури, до активної творчої діяльності, сприяє самореалізації індивіда як суспільного суб'єкта. Здійснене нами дослідження не охоплює усіх аспектів розглянутої проблеми. Подальшого наукового вивчення потребують питання щодо структури духовного потенціалу, визначення його функцій та шляхів реалізації у виховному процесі навчальних закладів.

Література

1. Антология мировой философии: В 4-ох т. – М., 1970. – Т. 2.
2. Аристотель. О душе // Соч.: В 4-ох т. – М., 1976. – Т.1. – С. 398.
3. Бердяев Н. А. Судьба России: опыты по психологии войны и национальности / Н. А. Бердяев. – М., Мысль, 1990. – 205с.
4. Кічук Н. В. Формування творчої особистості вчителя в процесі вузівської професійної підготовки: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук / Н. В. Кічук. – К., 1993. – 31 с.
5. Олексюк О. М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва / О. М. Олексюк, М. М. Ткач. – К.: Знання України, 2004. – С. 53.
6. Олійник С. В. Формування музично-творчого потенціалу майбутнього вчителя початкових класів: автор. дис. ... канд. пед. наук / С. В. Олійник. – К., 2005. – С. 7.
7. Русова С. Націоналізація школи / С. Русова // Вибрані педагогічні твори. – К.: Освіта, 1996.
8. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра / В. О. Сухомлинський. – М., 1961. – С. 5.
9. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – С. 106.
10. Ушинский К. Д. Собрание сочинений / К. Д. Ушинский. – М.-Л.: Изд-во АПН, 1950. – Т. 9. – С. 117-118.
11. Юркевич П. Д. Сердце и его значение в духовной жизни человека, по учению Слова Божия / П. Д. Юркевич // Труды Киевской духовной академии. – 1860. – №1. – С. 85-86.
12. Штекль. История средневековой философии / Штекль. – Н., 1912.

Надійшла до редколегії 29 серпня 2009 р.

УДК 81'25: 378.147

Козак А. В.

КУЛЬТУРА ПЕРЕКЛАДУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ У КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Розкриваються деякі аспекти сутнісної характеристики понять „культура перекладу”, „професійна культура” крізь призму забезпечення міжкультурної комунікації. Підкреслюється важливість культурологічного підходу до перекладу як засобу міжкультурного зближення,

міжмовленнєвої комунікації. Акцентується на проблемах, пов'язаних із перекладом художнього тексту як перенесенням з одного культурного середовища в інше. Ключові слова: культура, переклад, текст, компетенція, комунікація, професійна культура.

Козак А. В. Культура переклада майбутнього спеціаліста в контексті міжкультурної комунікації. Раскрываются некоторые аспекты сущностной характеристики понятий “культура перевода”, “профессиональная культура” сквозь призму обеспечения межкультурной коммуникации. Подчеркивается значимость культурологического подхода к переводу как средства межкультурного сближения, межязыковой коммуникации. Акцентируется на проблемах, связанных с переводом художественных текстов как перенесения из одной культурной среды в другую. Ключевые слова: культура, перевод, текст, компетенция, коммуникация, профессиональная культура.

Kozak A. V. Culture of translation of a future specialist in the context of intercultural communication. The article deals with the essence description of notions “culture of translation” and “professional culture” in the light of providing with intercultural communication. Significance of culturological approach to translation is emphasized as a mean of intercultural rapprochement, interlinguistic communication. Accented on problems, related to translation of fiction as transference from one cultural environment into other. Key words: culture, translation, text, competence, communication, professional culture.

Інтеграція України у світову економіку, розширення міжнародних контактів, зростання обсягів торгівлі та дипломатичної діяльності зумовлюють затребуваність професії перекладача і водночас підвищують вимоги до спеціалістів у галузі перекладу. Знання перекладачем іноземної мови є необхідною, але далеко недостатньою умовою його професійної компетентності, оскільки відбувається зміщення акцентів у вимогах до сучасного працівника з формальних чинників його кваліфікації і освіти до соціальної цінності його особистісних якостей. Гуманізація освіти, нові вимоги до особистості перекладача передбачають посилення уваги саме до різних характеристик його професійної культури. Проте, як засвідчує *аналіз наукових досліджень*, що стосуються проблеми формування професійної культури, професіоналізму, професійної діяльності (А. Бодальов, В. Деркач, І. Ісаєв, Н. Кузьміна, А. Маркова, В. Сластьонін) та культури перекладу (І. Алексеєва, І. Зимня, Р. Зорівчак, Н. Комісаров та ін.), рівень професійної культури і культури перекладу випускників не відповідають сучасним соціальним реаліям. Майбутні перекладачі володіють достатньою мовною компетенцією, однак рівень сформованості особистісно-професійних характеристик залишається недостатньо високим. Окрім цього, не склалося чіткого розуміння сутності феномена «культура перекладу» у контексті міжкультурної комунікації, що і визначає актуальність обраного аспекту дослідження.

Принагідно зазначимо, що попри феноменологічну невизначеність у науковій літературі окреслені певні передумови щодо теоретичного осмислення поняття «професійна культура», «культура перекладу» через розкриття засобів і змісту формування готовності студентів до перекладацької діяльності (І. Анікеєва, І. Бочарова, І. Зимня, Н. Комісаров, Л. Латишев, Н. Медведєва, Г. Мірам, Д. Робінсон, А. Федоров, І. Халєєва і ін.); розробку підходів, змісту і методів формування професійно важливих якостей перекладачів (І. Алексеєва, І. Анікеєва, Ю. Засипкіна, Л. Зубкова, І. Кочергін); обґрунтування змісту понять «міжкультурне спілкування», «міжкультурна компетентність», «міжкультурна компетенція», «етнічна толерантність», «професійний тренінг перекладачів», «мовне і міжкультурне посередництво» (І. Алексеєва, Г. Арсланова, І. Клюканов, В. Куніцина, Н. Казарінова, А. Марінічева, Ю. Оболенська, М. Орехов, В. Погольша, Н. Самсонова, С. Тер-Мінасова й ін.), що є конструктивним в аспекті нашого дослідження. Водночас потребує уточнення функціональна наповнюваність феномена «культура перекладу» через співвіднесеність із поняттям «професійна культура» майбутнього фахівця з перекладу у руслі міжкультурної комунікації.

Мета статті: показати, що змістова наповнюваність феномена «культура перекладу» зумовлюється взаємозалежністю з поняттям «професійна культура» та специфікою міжкультурної комунікації.

У ході наукового дослідження було встановлено, що поняття «професійна культура» з'явилося у вітчизняній педагогіці у 80-х роках ХХ сторіччя. Термін «професійна культура» підкреслює, що культура здебільшого розглядається відносно специфічної якості діяльності фахівця й розкриває предметний зміст культури, який зумовлений специфікою професії, професійної діяльності і

професійного співтовариства. Зазначимо, що професійна культура синтезує поняття «культура» і «професія». Водночас ці поняття взаємодіють між собою: професія фактично функціонує у культурному середовищі, отже є об'єктом культурного впливу; людина через професійну діяльність творить культуру [1, с. 83]. Щодо культури спеціаліста, то вона характеризується „як виявлення зрілості та розвиненості всієї системи соціально значущих якостей, що продуктивно реалізується в індивідуальній діяльності” [2, с. 14].

Професійна культура забезпечує якісну реалізацію фахівцем спеціальних професійних завдань; їх творче виконання неможливе без всебічного розвитку особистості спеціаліста, що передбачає сформованість загальної культури та інших видів культур особистості. Отже, професійна культура майбутнього перекладача – це системне утворення, яке має бути сформоване відповідно до системи завдань, що вирішуватимуться у ході майбутньої професійної діяльності. Професійна культура взаємопов'язана з усіма компонентами особистісної культури, у першу чергу з моральною, правовою, розумовою, естетичною, екологічною тощо, на становлення і прояв якої впливає весь комплекс соціальних, економічних, педагогічних чинників. Актуальним виявом професійної культури у сучасних соціально-економічних умовах стає здатність до пошукової, творчої активності й потреба в такій активності, оскільки власна активність особистості – гарант самореалізації й саморозвитку в соціальній і професійній сферах. Тому пріоритетним в умовах гуманізації стає комунікативний аспект особистісної культури фахівця, зокрема перекладача, його вияв у реальному професійному спілкуванні. Отже, культура професійного спілкування – умова успішності освітнього процесу й комфортності перекладача в його професійній діяльності.

Система фахової підготовки перекладача повинна бути не предметно, а професійно спрямована. Стрижнем, системоутворювальним чинником професійної підготовки перекладача є його перекладацька компетенція, яка базується на лінгвістичних, культурологічних, психологічних компетенціях та підкріплена всіма іншими дисциплінами, які мають обов'язкову професійну спрямованість. Такий підхід дозволяє сформувати художньо-адекватний та креативний рівні культурно-мовленнєвої особистості, яка володіє міжкультурною перекладацькою компетенцією у перекладі художніх творів з англійської мови на українську. Культурно-мовленнєва особистість студентів, що розглядається як одиниця у процесі навчання, і яка є інтегративною якістю суб'єкта, повинна бути підготовлена до участі у міжкультурній комунікації на рівні художнього тексту.

Культура перекладу є компонентом професійної культури спеціаліста-перекладача. Переклад будь-яких текстів та усного мовлення вимагають від перекладачів не лише хорошого знання іноземної мови. Не менш важливою є культура перекладу, яка полягає у знанні реалій мови і країни, де створений текст (чи з якої походить носій мови, чиє мовлення треба перекладати), а також у знанні норм та правил рідної мови та стійких традицій перекладу.

Сьогодні перекладознавство набуває особливого значення через актуалізацію важливості культурологічного підходу до перекладу, де визнається, що переклад відіграє роль засобу міжкультурного зближення народів та націй і є одночасно умовою міжмовленнєвої комунікації та інтегрування культур у єдину світову культуру. Переклад виступає як засіб міжкультурних контактів: взаємодія культур у процесі перекладу передбачає ознайомлення читачів перекладу з фактами та ідеями, притаманними іншій культурі з метою розширення їх кругозору і виховання поваги до інших культур.

Урахування особливостей культури при перекладі дає право розглядати переклад з точки зору міжкультурної комунікації, оскільки він передбачає подолання культурної дистанції як контакт не лише двох мов, але й зіткнення двох культур. Те, що є очевидним для носія вихідної культури, може бути незрозумілим для носія іншої культури. Переклад у даному випадку виступає як комунікативна діяльність, що забезпечує спілкування між двома культурними співтовариствами, яка, з одного боку, спрямована до вихідної культури, а з іншого, – до культури, на мову якої здійснюється переклад. Перекладачеві при цьому належить роль своєрідного посередника культур, комунікаційний акт яких зумовлений іншим, уже здійсненим попереднім актом. Це вимагає від перекладача сформованості умінь поставити себе на місце читача іншої культури, побачити те в оригіналі, що може бути недостатньо зрозумілим отримувачу (читачу) через міжкультурні розбіжності, і водночас усвідомити, які у даному випадку необхідні перетворення. Така діяльність зумовлює необхідність не просто перекладу, а перенесення у своїй свідомості певної реалії з однієї соціокультурної площини в іншу, керуючись своєю культурною пам'яттю.

Акцентуємо на тому, що перенесення художнього тексту з одного культурного середовища в інше може здійснюватись по-різному в залежності від тієї мети, яку ставить перед собою перекладач. Найпростіша мета – це відтворення фабули. У цьому випадку переклад практично не порушує художньої суті твору, однак можуть виникнути міжкультурні розбіжності, що перешкоджають розумінню сюжетно-подієвої основи твору читачами оригіналу, зумовлені різними культурними традиціями у країнах вихідної (початкової) мови і мови, на яку перекладається текст, різними системами цінностей, загальноприйнятих оцінок і норм поведінки, які роблять вчинки персонажів незрозумілими, немотивованими для читача перекладу, оскільки перекладач лише механічно відтворює події.

Художній твір може перекладатися для того, щоб ознайомити читачів із особливостями життя іншого народу, з його історією, звичаями, традиціями, з його національним менталітетом. У цьому випадку перекладачу доводиться практично повністю відмовитися від національно-культурної адаптації тексту, максимально зберегти в тексті реалії, калькувати фразеологізми, забезпечуючи переклад численними коментарями. Такий переклад здійснює функцію, яку можна умовно назвати країнознавчою, однак він практично виключає відтворення художнього напрямку оригіналу.

Нарешті, художній текст може перекладатися для того, щоб познайомити читачів із творчістю письменника, творів якого вони не можуть прочитати в оригіналі через мовний бар'єр. У цьому випадку в першу чергу відтворення вимагають саме художні аспекти тексту. У перших двох випадках перекладач переважно мав справу лише з однією функцією тексту – функцією повідомлення, поруч з якою надзвичайно важливою виявляється функція впливу. Саме в цьому випадку національно-культурна зумовленість тексту виходить на перший план, що пояснюється наявністю у автора і читача деякого запасу загальних для них фонових знань, історичних, літературних, культурних асоціацій, деякої уяви про певну систему цінностей, яку вони можуть приймати чи не приймати, але яка присутня в їх свідомості при створенні художнього образу.

Переклад може бути виконаний ідеально, відповідаючи всім вимогам, які ми зазвичай висуваємо до художнього перекладу: відтворити творчу особистість, стиль автора, і тим не менш твір в перекладі буде сприйматися не так, як він сприймався чи сприймається мовою, якою був написаний, тому що навіть при всій спільності універсальних понять кожний народ, кожна культура і навіть кожна історична епоха вкладає в них свою специфіку. У такому випадку необхідно, щоб перекладач був не лише знайомий з фактами іншої культури і вмів їх відтворити у перекладі, але й потурбуватися про те, щоб зробити їх зрозумілими читачам перекладу.

Для полегшення проникнення у світ тексту автор як представник початкової культури надає реципієнту певні підказки, які дозволяють віднести текстовий світ до певної культури, ідентифікувати її. В якості підказок можуть використовуватися як наявні посилання на певні моделі культури, так і імпліцитні (приховані, не явно виражені) вказівки на дії, вчинки, специфічні риси, які, зазвичай, асоціюються з моделями тієї чи іншої культури. Своєрідність перекладеного художнього тексту полягає у тому, що він має характеристики культурного соціуму, який відрізняється від світу реципієнта, тобто світ, створений у цьому тексті, має „маркери культурної орієнтації”, які вказують на його приналежність до іншої культури. З іншого боку, такі культурні маркери, які вказують на будь-які елементи культурного фонду, є видуманими, навмисно створеними уявою автора тексту, оскільки вони не документально відображають реальність, а є дійсністю, створеною автором твору. Тим не менш це не виключає відповідності „видуманих” маркерів реальним. Отже, елементи культурного фонду перекладеного художнього тексту отримують подвійне відбиття: крізь призму авторського опису, тобто через авторську концепцію дійсності, а також через переклад, який намагається донести особливості культурного досвіду до сприйняття реципієнта перекладу. Достатньо обґрунтованою у цьому плані постає вимога транслювати текст в культуру отримувача, одночасно зберігаючи „іншокультурний” колорит [3].

Досить часто знайомство з елементами культурного фонду відбувається безпосередньо: через художній текст чи через перекладений варіант цього тексту. Коли мова йде про переклад, ні автор оригіналу, ні читач тексту перекладу не в змозі перевірити, наскільки елементи культурного фонду, які представлені у перекладі, відповідають реальному положенню речей, оскільки обидва вони знаходяться по різні сторони культурного бар'єру. У такому випадку вся відповідальність покладається на перекладача, який виступає в якості експерта відносно обох культур. Перед ним постає важке завдання: з одного боку, він повинен зберегти авторські культурні маркери, а з іншого

боку, допомогти реципієнту впізнати маркери іншої культури, адаптуючи їх, роблячи їх прийнятними для сприйняття реципієнта. У цьому випадку роль перекладача переважно визначається його „двокультурним” статусом. Сприймаючи текст, він не лише тлумачить його зміст і комунікативну інтенцію (намір) відправника, але й дивиться на нього очима носія іншої культури. Перекладач ніби „приміряє” текст до іншомовного отримувача, подумки виділяє в ньому фрагменти, найбільш складні з точки зору їх транспозиції в іншу культуру. Це заставляє перекладача бути не лише білінгвом, але й „бікультурним”, тобто він є місцем контакту двох культур. Перекладач ніби фільтрує ці маркери, вирішуючи, чи залишити їх у тексті перекладу без змін, чи підібрати інші, які відповідають елементам початкової (вихідної) культури. Якщо ж перекладач не справляється успішно з поставленим завданням, то в силу приналежності до іншої культури читачу доводиться виводити багато з контексту. Можна говорити про те, що він вловить зміст, але його враження від прочитаного буде не настільки яскравим, як у читача початкової культури, загальна картина твору буде не настільки чіткою, як в останнього, а швидше дещо розмитою.

Чим вище рівень художньої образності тексту, тим вищий ступінь залежності цього тексту від тієї культури, в межах якої він створений, і тим складніше завдання перекладача. Сучасна теорія перекладу, підкреслює необхідність збереження національної специфіки оригіналу. Разом із тим у перекладі має сенс зберігати лише ті елементи специфіки, які реципієнт перекладу може відчути як характерні для „іншомовного середовища”, тобто лише ті, які можуть бути сприйняті як носії національної специфіки.

Отже, різниця у культурах та її усвідомлення є більш складним феноменом, ніж це може здаватися на перший погляд перекладачу. Чим більше він усвідомлює ці міжкультурні труднощі, тим краще він справляється зі своєю роботою. І якими б великими та різноманітними не були труднощі перекладу, він як одне зі знарядь культури неминучий та необхідний у контексті забезпечення міжкультурної комунікації. Перспективи подальших наукових досліджень ми вбачаємо у створенні системи педагогічних умов і засобів необхідних для формування професійної культури, а саме культури перекладу майбутнього фахівця.

Література

1. Культурологічні проблеми професійної діяльності офіцера: навч. посіб. / [уклад. Рибалка В. Г., Жежерун В. Т., Гавриш І. В. та ін.] – Харків: ХУПС, 2005. – 224 с.
2. Крылова Н. Б. Формирование культуры будущего специалиста: метод. пособие / Н. Б. Крылова. – М., 1990. – 142 с.
3. Иванова Ю. В. Translate while Reading. Пособие по художественному переводу для студентов специальности 022900 „Перевод и переводоведение”. Учебно-методическое пособие по художественному переводу. Под общей редакцией д.п.н., проф. И. А. Цатуровой. / Ю. В. Иванова. – Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2004. – 107 с.
4. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад. / Р. П. Зорівчак. – Львів, 1989. – 215 с.
5. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М.: Знание, 1996. – 308 с.

Надійшла до редколегії 5 вересня 2009 р.

УДК 378.14

Куліш Р. В.

ІНТЕРАКТИВНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розкрито умови підвищення рівня педагогічної практики студентів вищих навчальних закладів шляхом удосконалення планування педпрактики, підбору шкіл і вчителів відповідної кваліфікації, залучення студентів-практикантів до виконання завдань з науково-дослідної роботи, що значно підвищує рівень ефективності педагогічної практики студентів. Ключові слова: інтерактивні прийоми, педагогічна практика, етапи практики, якості вчителя.

Куліш Р. В. Интерактивные подходы к организации педагогической практики студентов в высших учебных заведениях. В статье раскрыты условия повышения уровня педагогической практики студентов высших учебных заведений путем усовершенствования планирования педпрактики, подбора школ и учителей соответствующей квалификации, привлечения студентов-практикантов к выполнению